

WOOLF'UN ANDROJENLERİ:

VIRGINIA WOOLF'UN *ORLANDO*'SUNDA ANDROJENLİK KAVRAMI

Mahinur Akşehir

Ülkemizde okurların daha çok *Kendine Ait Bir Oda* ve *Mrs. Dalloway* ile tanıdığı Virginia Woolf, 1915 yılında yazdığı *Dışa Yolculuk* adlı romanıyla başladığı yazın yolculuğuna, 1928 yılında ilk kez yayımlanan *Orlando* ile birçok yönden çok farklı bir boyut kazandırmıştır. Dönemin edebi ve düşünsel standartlarının çok ötesinde olduğu söylenebilecek olan bu roman, sınıflandırması, tanımlanması ve anlamlandırılması çok da kolay olmayan bir metindir ve yirminci yüzyılın son çeyreğine egemen olan ve marjinal bakış açılarına ses vermeyi amaçlayan düşünce akımlarının da etkisiyle bir anlamda yeniden keşfedilmiş, farklı eleştirilenler tarafından çok farklı şekillerde okunmuş ve yorumlanmıştır. Metne yönelik farklı okumalar ve tanımlamalar değerlendirildiğinde, metnin biyografi yazımının normlarını yıkan, erkek merkezli tarih anlayışına bir alternatif sunan yönleri ön plana çıkmaktadır. Ancak, *Orlando*'yu eşsiz kılan ve onun mercek altına alınması gereken yönü, Woolf'un özellikle vurguladığı, cinsiyet kutuplaşmasına ve kutuplaşmış cinsiyet rollerinin kısıtlayıcı ve boğucu etkilerine bir çözüm olarak önerdiği androjenlik kavramıdır.

Türkiye'de okurun daha çok *Kendine Ait Bir Oda* ve *Mrs. Dalloway* ile tanıdığı Virginia Woolf, 1915 yılında yazdığı *Dışa Yolculuk* adlı romanıyla başladığı yazın yolculuğuna, 1928 yılında ilk kez yayımlanan *Orlando* ile birçok yönden çok farklı bir boyut kazandırmıştır. Dönemin edebi ve düşünsel standartlarının çok ötesinde olduğu söylenebilecek olan bu roman, sınıflandırması, tanımlanması ve anlamlandırılması çok da kolay olmayan bir metin olması sebebiyle yayımlandığı dönemde oldukça yadırganmış ve yakın döneme kadar da hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Yirminci yüzyılın son çeyreğine egemen olan ve marjinal bakış açılarına ses vermeyi amaçlayan düşünce akımlarının da etkisiyle bir anlamda yeniden keşfedilmiş olan *Orlando*, farklı eleştirilenler tarafından çok farklı şekillerde okunmuş ve yorumlanmıştır. Örneğin, bu dönemin en önemli feminist kuramcılarında biri olan Rachel Blau DuPlessis, *Writing Beyond the Ending* adlı kitabında, metnin çok boyutluluğuna ve çok katmanlılığına vurgu yapar ve romanı “en azından bir parodik biyografi, Britanya'nın kadın tarihi, feminist bir allegori—cinsiyet, cinsel kimlik ve yazın kavramlarını çevreleyen geleneksel normlardan kayıtsız bir kopuş”¹ olarak tanımlar (61). Ancak romanın öne çıkan özelliği, romanın kendisine adandığı tarihsel kişilik olan Vita Sackville-West'in hayatının kurgusal bir alegorisi olması ve bu alegorinin fotoğraflarla desteklenmesidir. Nitekim Vita'nın kitapta basılan fotoğrafları 'Orlando' olarak etiketlenmiştir. Dolayısıyla, roman,

birçok kuramcının hemfikir olduğu gibi, her şeyden öte deneysel bir biyografi olarak değerlendirilebilir.

Woolf'un günlüğünde de açıkça belirttiği gibi, Orlando karakteri Vita'dan esinlenilerek oluşturulmuştur. Bu bağlamda, Sasha karakteri Vita'nın daha önceki lezbiyen âşığı Violet Trefussis'e, Arşidük Harry karakteri daha önce Vita'ya talip olmuş olan Lord Lascelles'e ve Orlando'nun kadına dönüştükten sonra aile mirası üzerinde hak iddia edememesi de yine Vita'nın kadın olduğu için ailesine ait ev üzerinde hak iddia edememesi olayına tekabül eder (Kennard 161). Dahası, Vita ile Virginia arasında geçtiği varsayılan tutkulu aşk hikâyesi göz önünde bulundurulduğunda, romanın bambaşka bir anlam alanına da taşınması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Kennard'ın da belirttiği gibi, Vita ve eşi Harold Nickolson biseksüeldirler ve bu evlilik sırasında Vita ve Virginia arasında tutkulu bir aşk başlamıştır (162). Her ne kadar, bazı kuramcılar bu ilişkinin entelektüel bir arkadaşlıktan öteye geçmediğini ya da duygusal boyutta kalarak fiziksel bir boyuta taşınmadığını iddia etseler de, Sherron E. Knopp'un öne sürdüğü gibi, ikisi arasındaki ilişki "fiziksel boyutuyla... en az iki yıl... ve belki de daha fazla sürmüştür ve Virginia'nın duygusal yoğunluğu 1941 Mart ayında gerçekleşen ölümüne dek devam etmiştir" (24). İkisinin birbirine yazdığı mektuplar bunun açık ve net kanıtlarıdır. Bütün bunlar göz önüne alındığında, Nickolson'ın romanı "edebiyattaki en uzun ve etkileyici aşk mektubu" olarak tanımlaması bizi şaşırtmamalıdır (218). Metne yönelik farklı okumalar ve tanımlamalar değerlendirildiğinde, metnin biyografi yazımının normlarını yıkan, erkek merkezli tarih anlayışına bir alternatif sunan yönleri ön plana çıkmaktadır. Ancak, *Orlando*'yu eşsiz kılan ve onun mercek altına alınması gereken yönü, Woolf'un özellikle vurguladığı, cinsiyet kutuplaşmasına ve kutuplaşmış cinsiyet rollerinin kısıtlayıcı ve boğucu etkilerine bir çözüm olarak önerdiği androjenlik kavramıdır.²

Woolf, romanın başlangıcında Vita'yı bir erkek olarak hayal eder ve androjen karakterinin ülkeler ve yüzyıllar arasında yaptığı fantastik yolculukları konu alan bu romana on altıncı yüzyılda, Orlando henüz şiir aşkıyla dolu genç bir delikanlıyken başlar. Romanın daha ilk cümlesinde Woolf okuyucusuna, basmakalıpların ötesine geçen bu biyografiye egemen olan alaycı havayı hissettirir. Kitabın ilk cümlesi şu şekildedir: "Oğlan--çünkü günün modası bir bakıma gizlese de cinsiyeti su götürmezdi" (11). Romanın anlatıcısı Orlando'dan bahsederken, romanın ilerleyen bölümlerinde okuyucuyu bekleyen olaylara ironik bir şekilde işaret edercesine, Orlando'nun cinsiyetinin şüphe uyandırmayacak şekilde açık olduğunu söyler. Ancak, okuyucunun daha sonra tanık olacağı gibi Woolf aslında bunun tam tersi bir duruş sergilemektedir. Woolf, insanın kutuplaşmış cinsiyet özelliklerine doğuştan sahip olduğu ve bu özelliklerin değişmez ya da biyolojik olduğu görüşünü reddederek kadınlık ya da

erkeklik özelliklerinin toplum tarafından belirlendiği ve bireylerin bu kimliklerden birini ya da diğerini benimsemeye yönlendirildiği ve hatta zorlandığı fikrini savunur.

Bu ironik girişten sonra, Woolf'un androjenlik kavramına ilk kez Kral I. James zamanında, Orlando hayatının ilk gerçek aşkı olan, Sasha adlı androjen prensesle karşılaşp ona âşık olduğunda işaret eder. Orlando'nun Sasha ile olan hikâyesi hayal kırıklığıyla sonlanır, ancak Sasha, insanın androjen doğasının izlerini taşıyan ilk karakter olması açısından romanda çok önemli bir yere sahiptir. Sasha, Woolf'un insanların kendilerini tek bir cinsel kimlikle sınırlandırmalarının onları eksik kıldığı ve bir insanın iki cinsin de niteliklerini kendinde barındırabileceği yönündeki inancının romandaki ilk somut örneğidir. Ayrıca, Sasha, Orlando'nun kendindeki androjenliği keşfetmesindeki ilk eşik olması açısından da önemlidir. Sasha ile karşılaştıklarında, Orlando, bir erkek olduğunu düşündüğü bu kişiye adeta ilk görüşte âşık olur:

Oğlan çocuğu, çünkü ne yazık ki oğlan olmalıydı –hiç bir kadın böyle hızlı ve gayretli kayamazdı– neredeyse parmak uçlarında uçarcasına yanından geçince, Orlando bu kişi kendi cinsinden olduğu ve bu nedenle kucaklaşmaları söz konusu olamayacağı için hırsından neredeyse saçını başını yolacaktı. Ancak buz patencisi iyice yaklaştı. Bacaklar, eller ve duruş bir oğlana aittiler, ama hiç bir oğlanın böyle bir ağzı olamazdı; hiçbir oğlanın böyle göğüsleri, böyle denizin dibinden çıkarılmış gibi görünen gözleri olamazdı. Sonunda yabancı buz patenci durup, hizmetine bakan lordlardan birinin kolunda ayaklarını sürüyerek kaymakta olan Kral'a en zarifinden bir reverans yaptı ve öylece kaldı. Aralarında bir karış bile yoktu. Kadındı (29-30).

Yukarıdaki alıntıda açık ve net bir şekilde görüldüğü gibi Woolf, Sasha'nın androjen yapısını adeta göklere çıkarır. Woolf, her iki cinsiyetin de özelliklerini tek bir bedende birleştiren bu karakterden neredeyse insanüstü bir varlıkmış gibi söz eder ve Sasha'nın androjen yapısını olumlar. Daha da önemlisi, Orlando Sasha karakterinden henüz onun kadın olduğunu fark etmeden etkilenir ve bu küçük ayrıntıda Orlando'nun da –kendisinin bile farkında olmadığı– cinsiyet konusundaki çift taraflılığının ilk izlerine rastlanır. Sasha'nın onu beklenmedik bir şekilde terk etmesine rağmen, bu deneyim Orlando'nun hayatına yeni ve çok önemli bir boyut kazandırır.

Orlando bu konudaki ikinci eşiği elçi olarak gidip yerleştiği İstanbul'da atlar. İstanbul'da elçilik görevine başladığında daha önce tanık olduğundan tamamen farklı bir dünyayla

karşılaşır ve burada genç bir çingene kadınla evlenir. Bu evliliğin hemen ardından bir trans deneyimi yaşayarak uykuya dalar ve yedi günlük bir uykudan sonra bir kadın olarak uyanır. Androjenlik kavramı açısından Orlando'nun yaşamındaki ikinci eşik olarak kabul edilebilecek bu olaydan sonra anlatıcının, bir kadın olarak Orlando hakkında yaptığı betimler bir hayli ilgi çekici ve aynı oranda önemlidir: “Dünya kurulalı beri hiçbir insanoğlu ondan daha çekici görünmemiştir. Bedeninde bir erkeğin gücüyle bir kadının zarafeti bütünleşmişti” (103-104). Orlando'nun androjen görünümünün bu şekilde yüceltilmesi, Woolf'un androjenlik kavramı hakkındaki görüşleri açısından oldukça önemlidir. Dahası Orlando'nun bu yeni hâlini hiç yadırgamaması ve onu sakince kabullenip kucaklaması ve hatta bu hâlini beğenip kendini aynada süzmesi de androjenliğin geleneksel cinsiyet kutuplaşmaları karşısında yüceltilmesi fikrine katkıda bulunur. Üstüne üstlük bu değişim Orlando'da hiçbir olumsuz değişikliğe de sebep olmamıştır. Anlatıcı bu noktada şöyle der: “Orlando kadın olmuştu; bunu yadsımak olanaksız. Ancak başka her bakımdan eskiden ne ise oydu. Cinsiyet değişimi geleceğini değiştirse de kimliğini hiç değiştirmemişti. Erkek ve kadın Orlando'ların yüzleri, portrelerinin de kanıtladığı gibi hemen tümüyle aynıydı” (104). Buradan açıkça anlaşılacağı gibi, Woolf'a göre, kadın ve erkek cinsini iki karşıt kutup olarak tanımlayan geleneksel düşünceden farklı olarak, cinsler özleri itibariyle aralarında keskin sınırlar oluşturan asli birtakım özelliklere ve rollere sahip değildirler: “Birçokları bunu hesaba alarak ve böylesi bir cinsiyet değişikliğinin doğaya aykırı olduğunu savunarak 1. Orlando'nun öteden beri kadın olduğunu, 2. Orlando'nun hâlihazırda bir erkek olduğunu kanıtlamak için büyük çaba göstermişlerdir... Bizim için basit gerçeği söylemek yeterli: Otuzuna kadar Orlando erkekti; bu yaşta kadın oldu ve o gün bugündür de öyle” (104). Sonuç olarak, Orlando androjen bir kadın olarak kendisini benimser ve “her iki cins tarafından giyilen Türk kaftanıyla şalvarını geçir[ir] üstüne” (105).

Orlando'nun geçirdiği bu değişim, toplumsal olarak daha baskın ve güçlü olduğu düşünülen cinsiyetten, yani erkekten daha zayıf olarak tasvir edilen cinsiyete, yani kadına dönüşmesi ondan hiçbir şey götürmediği gibi, takip eden olaylarda gözlemlenebileceği üzere, Orlando'da zihinsel bir aydınlanmaya da yol açar. Bu durumla, Camille Paglia'nın *Cinsel Kimlikler* adlı kitabında bahsettiği tinsel aydınlanma ile farklı cinsiyetlerin birbiriyle bütünleşmesi arasında bir bağ olduğu düşüncesi arasında bir paralellik kurulabilir. Paglia, Frazer'ın görüşlerine dayanarak cinsiyet değişiminin bir tür aydınlanma eşiği olarak ele alınabileceğini belirtir:

Frazer, cinsiyet değiştirmeye aday olanların yaşadıkları cerrahi müdahalelere benzeyen şamanların cinsel dönüşüm safhalarını anlatır... Şaman transa geçince bilincini yitirir. Uzak diyarlara uçmak ya da ölmek ve

yeniden dirilmek üzere kaybolabilir. Şaman, cinsiyetler arasında yolculuk yapan ve zaman ile mekâna hükmeden sanatçının arkaik prototipidir (56).

Çift cinsiyetli olan Yunan Teirisias bu şamanların bir örneğidir ve bahsi geçen şamanların geçirdikleri aşamalarla Orlando'nun deneyimleri arasındaki paralellik göz önünde bulundurulduğunda, androjenlik kavramının da insanlık tarihinin önemli arketiplerinden birisi olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, Paglia, aynı kitabında mitolojiden de birçok örnek sunar. Paglia'nın öne sürdüğü, androjenliğin olumlanan örnekleri arasında Athena özellikle dikkat çeker. Athena'nın çift cinsiyetliliği ona gücünü bahşeden özelliklerinden birisidir. "Athena'nın cinsel anlamda melez doğası, onun kökenlerini cinsel anlamda bir maskeli balo haline getiren Homeros'ta da mevcuttur" der Paglia (92). Ona göre, Athena *İlyada*'da dört kez erkek, bir kez akbaba ve altı kez kendisi olarak görülür. *Odisea*'da ise sekiz kez erkek, iki kez genç kadın ve altı kez kendisi olarak karşımıza çıkar. Diğer taraftan, Hera hiçbir zaman erkek olarak görünmez. Dolayısıyla Athena'nın cinsiyet değişimleri dikkat çekilmesi gereken bir noktadır. Paglia'ya göre Athena,

karşımıza daha çok çeşitli kılıklarda çıkar ve cinsel sınırları diğer Yunan tanrılarında daha sık ihlal eder; çünkü o becerikli uyarlanabilir aklı; yaratma, planlama, esinlenme, mücadele etme ve hayatta kalma becerisini temsil eder... Transseksüel akıl anlamında Athena, irade ve tutkuyu koşullara uydurmak yoluyla içinde bulunduğu koşulları çıkarına uygun kullanır. İki eşyliliğin aklın kültürel sembolü olarak görüldüğü ilk yer burasıdır. Rönesans'taki iki eşyeli, simya yoluyla yeniden biçimlendirilerek maddenin sezgisi ve tinselliğini temsil eder. Romantisizm ise iki eşyeliyi imgelem, yaratıcı süreç ve şiiri sembolize etmek üzere kullanır (93-94).

Dolayısıyla Woolf'un öne sürdüğü androjenlik ya da çift cinsiyetlilik olgusunun zihinsel boyutta da olsa bir insanın etik, sosyal, zihinsel ve başka birçok yönden kapasitesinin doruklarına çıkmasına ve kendini tam olarak gerçekleştirmesine yol açtığı fikri insanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri varlığını sürdüren bir düşüncedir.

Romanda Woolf'un kutuplaşmış cinsiyet rollerine karşı duruşunu ortaya koyduğu bir diğer kısım, Orlando'nun İstanbul'da yaşanan politik karışıklıktan dolayı bir çingene topluluğuna katılıp onlarla birlikte yaşamaya başladığı bölümdür. Üyeleri arasında, cinsiyet ya da köken ayırt etmeksizin tam bir eşitlik olan bu çingene topluluğu üzerinden, Woolf, sınıf farklılıklarının çok belirgin olduğu maddeci İngiliz kültürünün ve bu kültürün dayattığı yaşam tarzının yanı sıra geleneksel cinsiyet rollerini de ironik bir şekilde eleştirir. Buradaki

ironi daha sonra Orlando'nun İngiltere'ye geri dönüş yolculuğunda, İngiliz erkeklerle karşılaştığında daha da güçlenir. Bu bölümde Orlando ilk kez kadın olduğunun açık ve net bir şekilde farkına varır:

Garip ama gerçek, o ana kadar cinsiyeti üzerine hiç kafa yormamıştı[r]. Belki o güne kadar giydiği şalvar aklını karıştırmıştı[r]; hem çingene kadınları da bir iki ayrıntı dışında çingene erkeklerinden pek farklı değildi[r]. Her neyse, ancak bacaklarının çevresinde eteğin kıvrımlarını hissedince ve kaptan büyük bir nezaketle geminin güvertesinde onun için bir tente açılmasını önerince durumunun getirdiği kısıtlamalar ve ayrıcalıklar kafasına dank e[der] ve yüreği hopla[r] (115).

Bu aşamada, bir erkeğin korumasına ve desteğine ihtiyacı olduğu düşüncesi, Orlando'yu son derece rahatsız eder. Yalan söylemek pahasına, aynı fikirde olmamasına rağmen bir erkeği olumlamak zorunda olması fikri de aynı şekilde onu karamsarlığa iter. Genç bir erkek olduğu dönemde kadınlardan beklediklerini şimdi kendisi yapmak zorundadır ve şöyle düşünür: “kadınlar doğuştan itaatkâr, iffetli, mis kokulu ve şık değiller. Onlarsız yaşamın zevklerinden hiçbirini tadamayacakları bu güzellikleri ancak bunaltıcı bir disiplinle elde edebilirler” (118). Orlando, kadın olduktan sonra kaçırdığı ayrıcalıkları düşünür ve telaşa kapılır. Çingene topluluğu içerisinde hiçbir zaman bir kadın olarak farklı muameleye maruz kalmamıştır. Ancak şimdi, İngiliz kültüründe kadınların ve erkeklerin farklı alanlara sahip olduklarının farkına varır. Bu farkındalık, Orlando İngiltere'ye döndükten sonra bir kadın olarak aile mirası üzerinde hak iddia edememesi üzerine doruk noktasına ulaşır. Orlando'ya bu farkındalığı yaşatarak Woolf, bir erkek ve bir kadın olarak Orlando'da hiçbir farklılık olmamasına rağmen, erkek olarak Orlando'ya atfedilen değerden kadın olarak Orlando'nun yoksun bırakılmasının oldukça adaletsiz olduğunu vurgular. Böylece bir kez daha kutuplaşmış cinsiyet rollerinin insan doğasının özsel bir yanı olmadığını öne sürerek, bu rollerin var olan adaletsiz sistemi meşrulaştırmak için toplumsal olarak yapılandırılmış olduğunu savunur.

Kitabın ironik olarak en yüklü bölümleri özellikle on dokuzuncu yüzyılı konu alan bölümlerdir. Bu bölümlerden ilki şu şekilde başlar: “On dokuzuncu yüzyılın ilk gününde yalnızca Londra'nın değil, bütün Britanya Adaları'nın üstünü kaplayan muazzam bulut, karaltısı altında yaşayanlar üzerinde olağandışı etkiler yaratacak kadar uzun süre yerinde kaldı” (169). Woolf'un dikkat çektiği bu bulut, on dokuzuncu yüzyılın boğucu tutuculuğunu simgelemektedir. Victoria dönemi olarak da bilinen bu dönemde, Orlando'nun androjen yapısına zıt bir şekilde “cinsler birbirlerinden giderek uzaklaş[ır]” (171). Bu dönemde

karşılaştığı baskının da etkisiyle Orlando androjen yapısını gizlemek zorunda hisseder kendini ve bir kadın olarak on dokuzuncu yüzyıl toplumsal alanında yeri olmadığı için, ancak erkek kılığına girerek toplumsal alana çıkmak zorunda kalır. Orlando'nun erkek kılığına girmesi ve kılık değiştirme sırasında hiçbir uyum problemi yaşamaması, onun bu baskıcı ortamda bile androjen doğasını devam ettirdiğine dair önemli bir ayrıntıdır. Bunun yanı sıra bir kadın olmasına rağmen “hala bir kadını sevmekte[dir] ve onunla aynı cinsten olma bilincinin bir etkisi varsa, o da erkekken sahip olduğu duyguların daha da ateşlenmesi, daha derinleşmesi[dir]” (121). Kılık değiştirme sırasında yaşadığı bir olay bu bağlamda özellikle anlamlıdır. Orlando, erkek kılığında Nell adında bir fahişeyle tanışır ve bir noktada ona kadın olduğunu itiraf eder. Geleneksel bir anlatıdan beklenebileceğin aksine Nell bunu duyduğuna çok sevinir. Aynı zamanda Orlando da diğer bütün erkeklere kıyasla bu ‘basit’, ‘bayağı’ kıyızla çok daha iyi vakit geçirmektedir.

Roman on dokuzuncu yüzyıl içinde ilerledikçe, devrin tutucu ruhu, etkisini Orlando'nun yazılarında bile gösterir. Orlando kendi eli üzerindeki hâkimiyetini kaybeder ve dönemin ruhu onu etkisi altına alarak yazılarına hâkim olmaya başlar. Sonunda Orlando pes eder ve dönemin ruhuna itaat etmeye karar verir. Çember eteğini giyer ve nikâh yüzüğünü takar.

Bir perdeyi kendine siper edinip utançtan yerin dibine batarak parmağına bir halka geçirdi; ama karıncalaşma her zamankinden daha şiddetli, daha öfkeli sürdü. O gece gözünü kırpmadı. Ertesi sabah yazmak üzere kalemi eline aldığı anda, ya aklına hiçbir şey gelmiyordu ve kalem gözyaşı döker gibi bir biri ardına lekeler bırakıyordu ya da daha da ürkütücü olanı, zamansız ölüm ve çürüme üzerine iç bayıltan dizeler döktürüyordu ve bu hiç düşünmemekten beterdi. Çünkü aslında --kendi durumu bunun kanıtıydı-- parmaklarımızla değil, bütün kişiliğimizle yazarız. Kalemi yöneten sinir varlığımızın her bir teline dolanır, kalbi delip geçer, ciğerimize işler. Dertlerinin kaynağı sol eliymiş gibi görünse de tepeden turnağa zehirlenmiş gibi hissediyordu kendini ve sonunda çözümlerin en umutsuzunu düşünmek zorunda kaldı, yani çağın ruhuna tümüyle, uysalca teslim olup bir kocaya varmayı (181).

Hemen takip eden sayfada bu durumu “meleksi bir uyum” olarak tasvir eder Woolf (182). Bu iki çember, etek ve yüzük, kadınlar üzerinde öyle büyük bir baskıya neden olurlar ki sanki bütün dünya altın bir çemberle çevrelenmiş gibi gelir Orlando'ya: “İşte böylece kederli kederli oturma odasının penceresinin önünde... uysalca kabullendiği çember eteğin ağırlığı altında ezilerek dur[maktadır]. Etek o güne dek giydiği her şeyden daha ağır ve bunaltıcı[dır]” (182).

Bu teslimiyetten doğal olarak yazıları da etkilenir. Artık “[k]onuşan Orlando değil, çağın ruhu[dur]” (183). Woolf bu noktaya dikkat çekerek okuyucusuna on dokuzuncu yüzyıl kadınının hangi koşullarda yaşadığına yönelik kısa ve çarpıcı bir özet sunar.

Bu kabullenme ve uyum durumuna uygun olarak, Orlando karakterinin ilerleyen bölümlerde evlendiğine tanık oluruz. Ancak, Orlando, geleneksel yazında kadınların tartışmasız kaderi olan evlilik eyleminde bile on dokuzuncu yüzyılın boğucu normlarını yıkar. Orlando’nun evlendiği Shel karakteri, romanda bulunan bir başka androjen figürdür. Bu evlilik, roman içinde, geleneklerin ve cinsiyet rollerinin tamamen üzerinde olmasının yanı sıra, iki tarafın da androjen özelliklerini muhafaza edebilmeleri açısından da çok önemli, sembolik bir yere sahiptir. Orlando bu evlilikte oldukça mutludur çünkü kendisi kalabilmeyi başarmıştır ve bu, Woolf’un vurgulamaya çalıştığı en önemli noktalardan birisidir. Birbirlerine aşklarını ilan ettikten hemen sonra Orlando’nun Shel’e “Sen bir kadınsın, Shel!” diye seslenmesi ve Shel’in de aynı şekilde “Sen bir erkeksin Orlando!” diye cevap vermesi bu açıdan çok anlamlıdır (187). Burada tanık olunan evlilik kadının erkeğe itaati ve erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti temeline dayanan bir evlilik değildir. Daha ziyade kendini gerçekleştirmiş iki bireyin dahil olduğu tam bir eşitler birleşmesidir. Bu eşitliği mümkün kılan en önemli faktör de iki tarafın da androjen olmaları ve bu iki kişinin, iki cinsin de özelliklerini taşımaları nedeniyle birbirlerini çok iyi tanımaları ve anlamalarıdır. Daha da önemlisi, bu androjen birleşmeyi tanımlayabilecek en uygun kavram “tamamlanmışlık” kavramıdır.

...

Woolf’tan sonra androjenlik kavramını cinsiyet rollerini yıkmak için kullanan önemli kuramcılardan Carolyn Heilburn, androjenlik kavramının feminizm çerçevesinde benimsenmesi gereken bir kavram olduğunu düşünür; çünkü bu kavram, Freud’un cinsel kutuplaşma teorisini yıkar. Heilburn’e göre ancak androjenlik kavramı katı cinsiyet paradigmaları üzerinden üretilmiş olan egemenlik ve bastırılmışlıkları yıkabilir. Ona göre, Woolf’un da vurgulamış olduğu gibi, kutuplaşmış cinsiyet rolleri toplumsaldır, terk edilmelidir ve androjenlik kavramı bu rollerin yerini alması gereken bir alternatiftir.

Benzer şekilde, Rachel Blau DuPlessis, *Writing Beyond the Ending* adlı kitabında “cinsiyet rolleri[nin] insanın gelişmesini, toplumsal ilerlemeyi” baskıladığını söyler, tıpkı on dokuzuncu yüzyılı karanlığa boğan bulutların bahsi geçen bütünlüğü baskılaması gibi (28). Bu anlamda DuPlessis, Woolf’un, cinsiyet rollerinin ötesine geçebilmiş ve geleneksel heteroseksüel rollerle kendini sınırlandırmamış karakterleri olumlamasını ve bu karakterleri sağlıklı bireyler olarak tasvir etmesini çok önemli bulur (34). DuPlessis, özellikle yirminci

yüzyılda, kadın yazarların androjenlik ya da biseksüellik olgusunu, cinsiyet kutuplaşmasını yıkmak ya da nötr hâle getirmek için kullandıklarını öne sürer ve bunu “biseksüel dalgalanma” olarak kavramsallaştırır. Biseksüel dalgalanma, DuPlesis’ye göre, erkeksi ve kadınsı yönlerin bir karakterde bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilir ve Woolf’un androjenlik vurgusu tamamen bu noktaya işaret eder (37). Ona göre, bu durum, aynı zamanda ‘eros’ kavramının “özellikle heteroseksüellik ve evlilik gibi kurumların, dayatılmış ya da geleneksel kalıplarından” ayrılmasına da yol açmaktadır (48). Böylece kısıtlayıcı cinsiyet rollerine dayanan heteroseksüel aşk kavramı anlatıların merkezinden uzaklaştırılmaktadır (57). Dolayısıyla Orlando ve Shel arasında gerçekleşen androjenlerin birleşmesi, kutuplaşmış ve sınırlayıcı cinsiyet rollerinin yıkılmasına ya da esnetilmesine yönelik bir buluşmadır. DuPlesis bunu “ambisexual couple” terimiyle kavramsallaştırır. *Ambisexual* sözcüğü DuPlesis tarafından İngilizce iki farklı sözcüğün bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. İlk bölümü olan ‘ambi’ kısmı İngilizcede *ambivalent* (değişken) ve *ambiguous* (belirsiz, iki anlamlı) sözcüklerine işaret eder. Sözcüğün geri kalanında yer alan ‘bi’ eki antik Yunancada iki anlamına gelir ve buradaki kullanımı iki cinsiyetliliği ifade eder. Dolayısıyla DuPlesis’in kavramında hem bir çift cinsiyetlilik, hem de bu iki cinsiyet arasında bir değişkenlik ve belirsizlik söz konusudur. İngilizce kavramı tam olarak karşılama da Türkçede en iyi ‘çiftcinsiyetli çift’ olarak karşılanabilecek bu kavram, cinsiyetlerin kutuplaşmasına değil, birbirine geçmesine ve birbirini tamamlamasına dayanmaktadır ve tam olarak Orlando ve Shel arasındaki ilişkiyi tanımlar. Dolayısıyla da hem kadın hem erkek özelliklerini kendilerinde barındırabilen bu karakterler geleneksel hiyerarşik yelpazede ast ve üst olarak konumlandırılmazlar (62).

DuPlesis biseksüel dalgalanma kavramının kullanılmasının pozitivist düşüncenin önemli bir parçası olan ikilik prensibinin yıkılması açısından da çok önemli olduğunu öne sürer. “A ve A-değil zıtlığı”na dayanan ikilik prensibi çerçevesinde düşünüldüğünde erkek erkektir ve kadın erkek değildir. Bu bağlamda, kadın olma durumu erkekliğin eksikliği olarak algılanmakta ve kadınlık bir eksiklik ya da yoksunluk olarak tanımlanmaktadır. DuPlesis, Woolf’un Orlando’da ve romandaki diğer karakterlerde görülen androjenlik üzerinden bu düşünce modelini çürüttüğünü düşünmektedir. Orlando hem A hem de A-değil modeli olarak karşımıza çıkar ve böylece hiyerarşik bir kutuplaşma yaratan bu ikiliği kendi içinde yıkar. Androjen karakterler yaratarak, Woolf, onları geleneksel cinsiyet kavramlarının dışına taşır (63).

DuPlesis Woolf’un aynı zamanda androjenliği ve homoseksüelliği hastalık ya da anormallik olarak algılayan bakış açısına da savaş açtığı kanısındadır (63). Örneğin Freud “Psikogenesis” başlıklı makalesinde, her insanın, çocukluğunda her iki cinsiyetin de özelliklerini taşıdığını,

ama sağlıklı bireylerin olgunluk dönemlerinde tek bir cinsiyeti benimsediklerini söyler. Ona göre homoseksüellik fazında kalan insanlar cinselliğin henüz tam olgunlaşmamış bir aşamasında takılıp kalmışlardır ve Freud bu geçmişe saplanıp kalma durumunu bir çocukluk travmasına bağlar. Ancak Woolf, çift cinsiyetlilik kavramını olumlar; androjen karakterleri sağlıklı, zengin karakterli, hatta bilge karakterler olarak tasvir ederek, bu ve buna benzer görüşlere bir alternatif ortaya koyar.

Kısaca özetlemek gerekirse, yazı boyunca vurgulanmaya çalışıldığı gibi, Woolf'a göre kutuplaşmış cinsiyet rolleri tamamen toplumsal yapılardır ve insanlar tıpkı giysileri gibi toplumun talepleri doğrultusunda bu rolleri giyinirler. Yine Woolf'un *Orlando*'suna dönecek olursak,

bizlerin giysileri değil de giysilerin bizleri giydikleri görüşünü destekleyecek pek çok şey var... Erkek Orlando'yla kadın Orlando'nun resimlerini karşılaştıracak olursak ikisinin de kesinlikle aynı kişi olduklarını, ancak aralarında bir takım farklılıklar bulunduğunu görürüz. Erkeğin elleri kılıcına sarılmakta özgürdür, ancak kadın onları satenlerin omuzlarından kaymasını önlemek için kullanmak zorundadır. Erkek dünyaya, sanki kendisi için yaratılmış, kendi zevkine göre biçimlendirilmiş gibi korkusuzca bakar; kadınsa sinsice, dahası kuşku dolu bir yan bakış atar. İkisi de aynı giysileri giyselerdi, bakış açıları da belki aynı olabilirdi (Woolf 140).

Orlando androjen bir karakter olarak bu kıyafetlerden birini ya da diğerini tercih etmeyi ve dolayısıyla da kendi doğasına ihanet etmeyi reddeder çünkü ona –ve aynı zamanda da Woolf'a– göre kutuplaşmış cinsiyet rolleri bireyleri sınırlandırır ve toplumsal bir hiyerarşinin ortaya çıkmasına neden olur. Oysa androjenlik özgürleştirici ve zenginleştiricidir. Kâh biri kâh diğeri ortaya çıkan kadın ve erkek özellikleri, Orlando'nun hayatı tüm yönleriyle deneyimlemesine olanak yaratan, ona her iki cinsin de sınırlarının, güçlerinin ve zayıflıklarının bilgisini sunan özellikleridir ve dolayısıyla da ona bir nevi zenginlik, bilgelik ve çok yönlülük katar. Woolf'un cümleleriyle ortaya konulacak olursa,

Görüldüğü kadarıyla Orlando farklı rolleri oynarken hiç zorlanmamış; çünkü ömürleri boyunca tek giyim tipini seçenlerin akıllarının almayacağı sıklıkta cinsiyet değiştirmiş; üstelik bu hileyle bir taşla iki kuş vurduğundan da kuşku yok; hem yaşamdan aldığı zevkler artmış hem de deneyimleri ikiye katlanmış. Pantolonun doğruluğuyla etekliğin baştan çıkarıcılığını değiştirerek her iki cinsin sevgisini eşit ölçüde tatmış (164).

Dolayısıyla Orlando, kadın ve erkeğin eşsiz bir bütünlüğü ve geleneksel cinsiyet kavramlarının tüm sınırlarından bağımsız yeni bir bakış açısı, bilgelik, zenginlik ve umuttur Woolf'a göre.

Bu romanda, ne anlatıcı ne de Orlando zaman ve cinsiyete dair geleneksel algılarla kısıtlanmışlardır. Woolf'un kutuplaşmış cinsiyet rollerinin insan doğasının özsel bir niteliği olmadığına yönelik çok güçlü argümanlar öne sürdüğüne daha önce de dikkat çekmiştik. Ona göre, bizler bu rolleri giysiler gibi üzerimize giyeriz ya da giymeye zorlanırsak. Dolayısıyla bunlar bizim değişmez biyolojik parçalarımız değil, daha ziyade üzerimize geçirdiğimiz toplumsal kalıplardır ve insan doğası cinsel olarak kutuplaşmış değil androjen bir yapıya sahiptir. Woolf, bu romanını androjenlik ya da çift cinsiyetlilik kavramının olumlanması üzerine kurmuştur ve bu kavramı değişmez ve tutucu cinsiyet rollerine özgürleştirici bir alternatif olarak sunmayı amaçlamıştır. Tüm bu anlatılanların üzerine Platon'un *Symposion* ya da *Şölen* adlı eserinde sözünü ettiği insan doğasına dair bir hikâyeden bahsetmek yerinde olacaktır. Platon şöyle der:

doğamız bir zamanlar çok farklıydı şimdikinden... Çünkü o zamanlar hem erkek hem de dişi cinsiyetten pay alan, adı kadar görünüşü de iki cinsiyetten oluşan bir androgynos vardı... korkunç derecede güçlü ve kuvvetliydim, yüksek düşüncelere sahiptiler ve kafa tuttular tanrılara... Bunun üzerine Zeus ve diğer tanrılar düşünüp taşındılar ne yapmaları gerektiğini... Zeus güç bela aklını başına toplayıp konuştu ve dedi ki: 'Bir çözüm buldum galiba; böylece insanlar hem yaşamaya devam edebilirler hem de daha güçsüz olacakları için vazgeçebilirler ölçsüzlüklerinden. Şimdi kesip ikiye ayıracağım onları teker teker.' dedi. 'Hem daha güçsüz olacaklar, hem de sayıları daha da artacağı için daha yararlı olacaklar bize' (79-83).

Tarihin eski zamanlarında anlatılmış olan bu kısa hikâyeye de, modern zamanların usta kurgu yazarlarından biri olan Woolf'un *Orlando*'da ortaya koyduğu görüşleri destekler niteliktedir. Woolf'un androjenlerini yarım bırakmaya yeltenen tanrılar, insanlık tarihi boyunca farklılaşmışlardır belki, ancak hikâyeye hep aynı kalmıştır.

Kaynakça

DuPlessis, Rachel Blau. *Writing Beyond The Ending: Narrative Strategies Of Twentieth Century Women Writers*. Bloomington: Indiana University Press, 1985.

Freud, Sigmund. "The Psychogenesis of a Case of Homosexuality in a Woman." *Collected Papers*. Çev., Barbara Louw ve R. Gabler. New York: Basic Books, 1959.

Heilburn, Carolyn G. *Toward a Recognition of Androgyny*. New York: Harper & Row, 1973.

Kennard, Jean E. "Power and Sexual Ambiguity: The *Dreadnought Hoax*, *The Voyage Out*, *Mrs. Dalloway*, and *Orlando*." *Journal of Modern Literature*. Vol. 20, No. 2 (Winter, 1996): 149-164.

Knopp, Sherron E. "If I Saw You Would You Kiss Me?: Sapphism and the Subversiveness of Virginia Woolf's *Orlando*." *PMLA*. Vol. 103, No. 1 (Jan., 1988): 24-34.

Paglia, Camille. *Cinsel Kimlikler: Nefertiti'den Emily Dickinson'a Sanat ve Dekadans*. Ankara: Epos, 2004.

Platon. *Symposion*. İstanbul: Kabalıcı, 2007.

Woolf, Virginia. *Orlando*. Çev., Seniha Akar. İstanbul: İletişim, 2008.

---

¹ Metin içinde kullanılan tüm İngilizce kaynakların çevirisi tarafımdan yapılmıştır.

² Androjen sözcüğü, *Oxford Etimoloji Sözlüğü*'nde de ortaya konduğu gibi, andro yani erkek (güçlü) ve gune yani kadın (kraliçe) sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur ve hermafrodit veya kadın ve erkeğin bir bedende bir araya gelmiş hâli anlamına gelmektedir. Woolf kullandığı androjenlik kavramını, yani farklı cinsiyetlerin bir araya gelmesini fizyolojik olarak –ya da yalnızca fizyolojik olarak– değil, daha ziyade zihinsel boyutuyla ele alır. Dolayısıyla Woolf'un androjenlik kavramı cinsellikten ziyade cinsiyet kavramı ile açıklanabilir.